

## Discussion ved Landhuusholdningssekskabets Møder.

Mødet d. 2den Februar 1859.

Conferentsraad Forchhammer indledede Discussionen over Spørgsmaalet:

Hvorvidt haves her i Landet Erfaringer om brændt Leer og Mergels Virkninger paa Vegetationen?

Han gjorde opmærksom paa at det navnlig er tvende Familier af vore Culturplanter, som behøvede megen Kiselsyre, nemlig Græsarterne og Naaletræerne, medens de bredbladede Culturplanter (Bælgplanterne, Kaalearterne etc.) kun behøve meget lidt Kiselsyre. Da Kornarterne paa Markerne, Græsarterne paa Engene og Naaletræerne i Skovene trænge til Kiselsyre og der ved Mergelens Brænding bliver Kiselsyre opløselig, som Planterne kunne optage, saa vilde det være ønskeligt, om nogen af de Tilstedeværende kunde meddele Erfaringer om brændt Mergels Virkning paa Marker, Enge og i Skove. Mergelens Brænding antog han lod sig lettest udføre ved at ælte Mergel sammen med 40—50 pCt. Lørvejord, tørre og derefter brænde Massen saaledes at Mergelen bliver rødglødende.

Professor Jørgensen. Da Beatsons Forsøg over Virkningen af brændt Leer for omtrent 30 Aar siden bleve bekendte her i Landet, valte de stor Opmærksomhed, og flere Steder forsøgte Anvendelsen af brændt Mergel; der blev

endog bygget Dyne til at foretage Brændingen i, disse vare imidlertid ikke heldige og faldt snart sammen; siden har man indskrænket sig til at anvende det brændte Leer, som erholdes fra Teglværkerne, navnlig Dækleret over Dvnene. Han selv havde i en Have ved Silkeborg seet fortrinlige Virkninger af brændt Leer, der var erholdt paa denne Maade, idet det blev muligt paa den rene Sand at frembringe fortrinlig Kaal og andre Kjøffenerter, medens man paa det udenforliggende Bænge ikke ved Gjødning kunde bringe en Havreafgrøde frem.

Møntfuldmægtig Groth tvivler dog om denne gode Virkning af brændt Mergel skyldes Kiselshyren, der ved Brændingen er gjort opløselig; han er mere tilbøielig til at tilskrive Silicater, der ere decomponerede ved Brændingen, den større Frugtbarhed, og den nysåførte Erfaring at brændt Leer havde virket mere fordeelig paa Kaal og andre Haveplanter synes at tale for denne Anskuelse.

Conferentæraad Forchhammer indrømmede at Kaliforbindelserne vistnok ikke vare uden Virkning, men da Leret kun indeholder lidt Kali, antog han ikke at Frugtbarheden kunde hidrøre herfra alene.

Godseier Valentiner tvivlede om, at brændt Leer noget Sted her i Landet var anvendt i større Omfang; det var imidlertid en bekjendt Erfaring, at nedbrudte Skorstene, Bagerovne o. l. virkede meget frugtbargjørende.

Godseier Mourier-Petersen havde fra et Teglværk ført brændt Leer paa Enge og opnaaet særdeles god Virkning deraf, men da alt Affaldet, og navnlig ogsaa Asken, var bragt ud, var Erfaringen om, hvilken Virkning der maatte tilskrives det brændte Leer alene ikke sikker.

Justeermester Thomsen antog Virkningen af det brændte Leer for mere fysisk end kemisk. At den opløselige Kiselhyre skulde bringe Marken Frugtbarhed syntes ham overmaade tvivlsomt; ved hver Gjødning bringes et stort Quantum Kiselhyre tilbage paa Marken ved Halmen, og det er derfor mere sandsynligt, at de dyrkede Marker kunne komme til at indeholde

for meget end for lidet opløselig Kiselshyre; fra Marken bringes det til Engene ved det afløbende Vand, og vi see overalt Kiselplanter navnlig Equisetum-Arter fremkomme, hvor der er stillestaende Vand.

Conferentsraad Forchhammer anseer det ikke for beviist at Halmen indeholder Kiselshyre i incohærent Tilstand, og at den derfor kan siges at forøge den opløselige Kiselshyre i Marken. Han haaber i hvert Tilfælde at denne Discussion vil bidrage til at henlede Landmændenes Opmærksomhed paa Anvendelsen af brændt Mergel, og det vilde da være særdeles ønskeligt, om de ved Offentliggjørelsen af Forsøgenes Udfald vilde forøge vore Erfaringer om denne Gjenstand.

Mødet d. 16de Februar.

Candidat Vaupell indledede Discussionen over Spørgsmaalet:

Om Midlerne til Ophjælpning af Frugttræavlen i Danmark

ved følgende Foredrag:

Det er sørgeligt at iagttage Frugttræernes Tilstand her i Landet, de ere sygelige, angrebne af Kræft, Gummiflod etc., saa at de i Almindelighed ei bære Frugt længer end til deres 50 Aar, i hvilken Alder de da som oftest bortryddes. Dette er saa meget sørgeligere, da der netop her i Landet findes Egne, der stikke sig ganske fortrinlig til Frugttræavlen, hvilket navnlig gjælder for de Kyster og Smaasøer, der beffylles af Østersøen, saasom Als, Vro, Langeland, Taasinge o. a. Taasinge s. Ex., der kun er 1 □ Mil stor, udfiskede i Aaret 1857 6000 Tdr. Frugt, og naar dertil kommer i det mindste 1000 Tdr., som Beboerne selv consumerede, avledes der altsaa omtrent 7000 Tdr. Frugt paa ialt 80 Tdr. Land, hvilket Gladerum de sjældent 1 Td. Land store Haver tilsammen indtage. At der derimod kun udførtes 1000 Tdr. Frugt i 1858, kjøndt dette ellers var et godt Frugtaar, maa væsentligt have sin Grund i Alternat, det vil sige, Træerne havde i det fore-

gaaende Aar udtømt sig saa stærkt, at de i det følgende Aar kunde levere en lille Frugtafgrøde. See vi hen til de andre Dele af Landet, saa finde vi, at det østlige Jylland og Nordlige af Verne ere temmelig gunstigt stillede for Frugttræavl. Saaledes er jo det nordlige Sjælland og specielt Farum-Sogn bekendt for sin Kirsebæravl; men ved de forbedrede Communicationsmidler, der nu med Lethed og hurtigt levere os tidlige Kirsebær over Stettin og Hamborg, stilles vor Hjemmeavl i Skygge, hvis der ikke gives den Opsving. Danmark er altsaa, naar vi undtage det nordlige og vestlige Jylland, hvor Frugttræerne af Mangel paa Læ kun vanskeligt kunne trives, af Naturen særdeles begunstiget for Frugttrædyrkningen. — Derfor maa Grunden til, at denne Industriegreen kun drives med saa ringe Kraft, Forstand og Kjærlighed her i Landet, vist ligge i den lange Ventetid fra Udsæd til Høst, og naar denne sidste da endelig kommer, skuffes man maaskee undertiden i sine Forhaabninger, eller Træet alternerer efter nogle Aargange. Dette skyldes sikkert den bestandige Pødning og den daarlige Behandling, som ogsaa i Udlandet havde bragt Frugttræavl i Forsald, men som ophjælpedes ved at trække Frugttræer frem ved Saaning af Kjærner.

Men det vilde være uoverkommeligt for den enkelte Mand, baade hvad Tid og Penge angaaer, at bringe Frugttræavl paa Fode igjen. At det kun kunde skee ved en større Samvirken og ved Statens Hjælp, indsaae man ogsaa allerede i forrige Aarhundrede, og enhver Godseier ansaae det da for sin Pligt at hjælpe Bonden ved Frugttræplantning; nogle Steder, hvor denne Hjælp ydedes kraftigt, undlod dens heldige Birkninger heller ei at vise sig, saaledes s. Ex. paa Taasinge, hvis Beboere nu høste Fordelene af den Hjælp, som ved Frugttræplantningen ydedes deres Forsædre af Oberst Niels Juul. Staten ansaae det da ogsaa for sin Pligt at hjælpe, og 1773 anlagde den Frugttræplantagen ved Frederiksberg, hvorfra Bønderne deels uden, deels for halv Betaling (12  $\beta$ ) erholdt en Mængde unge Frugttræer, medens Gartnerne

rigtignok maatte betale dem dyrere. Ligesaa anlagdes Frugttræplantager ved Frederiksborg, Hirschholm og Ulkerup. Præsten Teilmann fra Norge bragte fra en Rejse her til Danmark Interessen for Frugttræavlens med sig hjem. Men Principet i denne Statens Hjælp var ei ganske heldigt; man higede for meget efter at kunne fremvise Lister over det store Antal Planter, der vare uddeelte, og sørgede ikke tilstrækkeligt for at levere gode Planter. Folk tabte derfor Lysten til Plantning, og paastjønnede ikke Statens Hjælp, hvorfor ogsaa Uddelingen af Frugttræer omtrent fra 1830 aftog mere og mere, indtil Sagen nu næsten synes aldeles at være færet i Glemmebogen, og selv Landhuusholdningselskabet, der ellers har udviklet saa betydelige Bestræbelser for Havedyrkningens Fremme, synes ogsaa at have trukket sig tilbage fra denne Sag, i al Fald er det da kun meget sjældent, at dets Skrifter indeholde Bink, Raad eller Oplysninger desangaaende.

Men efterhaanden som Velstanden steg, og Culturen mere og mere trængte ind i Landvæsenets forskjellige Grene, begyndte Opmærksomheden for Frugttræerne igjen at vaagne hos Enkelte, navnlig de større Gaardeiere. De henvendte sig da til Handelsgartnerne, der kun overtog en Commissionairs Hverv, og gjorde sig Arbeidet meget let ved at indforskrive hele Ladninger af unge Frugttræer fra Udlandet. Det Mislige herved, nemlig at Træerne udartede, bleve sygelige og daarlige, da de ei passede for vort Klima, blev da snart klart for mere tænksomme Mænd, og bevægede afdøde Statsraad Schouw, samt Forraad Rothe og botanisk Gartner Weilbach til at indgaae med et Andragende til Rigsdagen om, at Frugttræskolen ved Frederiksborg maatte undergaae en heel Omorganisation, da det var siensynligt, at vi her i Landet godt kunne frembringe Arter, der netop ville passe bedre for vore Forhold end de indforskrevne, og at dette vilde være en af de heldigste Maader at ophjælpe Frugttrædyrkingen paa, selv om man da ikke kunde levere dem for den hidtidige altfor billige Priis. Rigs-

dagen lod imidlertid Andragendet falde, og den mislige Commissionshandel med Frugttræer fra Udlandet fortsattes.

Saaledes staae Sagerne for Tiden, men den Anskuelse er dog kommen til Bevidsthed hos Alle, at der maa gøres noget for en fornuftig og hensigtsvarende Frugttrædyrkning her i Landet.

Forstraad Rothe. Den sikreste og bedste Maade, at ophjælpe Frugttrædyrningen paa, er ved at paavise Landmanden Pengefordelen derved, saa at han ei troer, at Frugttræavlens blot er en Behagelighed eller Forlystelse. Naar vi have et godt Frugtaar, som i Reglen kan indtræffe hvert 6te Aar, da indseer nok mangen Landmand at hans Frugthave kan byde ham og virkelig byder ham pecuniaire Fordele, men i et mindre godt Frugtaar indseer han ligesaafuldt, at Transportomkostningerne, Opbevaringen, Uleiligheden o. s. v. med den mindre Mængde ikke kan dækkes af de Indtægter, som den ved Bedærvelse end yderligere formindskede Høst endelig ved Salget, maaskee langveis borte, yder ham. Han opgiver derfor i saadanne Aar Tanken om at drage nogen Pengefordeel af sin Frugtavl, og anvender Frugten til eget Brug som en behagelig Spise og betragtede den fra dette Standpunkt, vil han ikke offere nogen stor Bekostning eller ret megen Uleilighed paa sin Frugttræhave. Det er Pengefordelen, der skal være Drivfjedren, men det nytter dog kun lidt, at byde ham den i Form af en Præmie, thi saa anlægger han Frugthaven ene og alene for Præmiens Skyld, og naar saa denne er faaet, lader han Haven forfalde.

Hvis man derimod kunde give Bonden, som det jo navnlig her gjelder om, Leilighed til, hvad enten Frugttræet bliver godt eller daarligt, at kunne afsætte sin, om endog kun ringere Mængde og mindre gode Frugt, til en passende Priis, da vil det sikkert ikke mangle paa en vedvarende Interesse for Frugttrædyrningen hos ham. Vi have det bedste Beviis derfor for Die, naar vi see hen til, hvorledes det er gaaet med andre Culturplanter; Dyrkningen af Kartofler, Runkelroer,

Gulerødder og Kaalrabi var kun meget indskrænket, saalænge man ingen anden Anvendelse kjendte for dem end netop i Kjøkkenet; men da man paaviste og iværksatte Suffertilberedningen af Kunkelroen, Brændeviinsbrændingen af Kartofflen og Anvendelsen af Kaalrabien og Guleroden som Kreaturfoder, da bedækkedes efterhaanden tusinder af Edr. Land med disse Bærter. Det er saaledes Anlægget af Fabrikker, taget i dette Ords videste Betydning, baserede paa disse Rodfrugter, der fremkaldte den stærk udvidede og fordeelagtige Dyrkning af dem. Oprettes der da nu Fabrikker, begrundede paa Anvendelsen af Træfrugter, til f. Ex. Biin, Most, Eddike eller som tørrede Frugter, til hvilke Fabrikker Bonden med Lethed kunde affætte sin Frugt, da vilde dette vist være den sikreste Maade at bringe Bonden Interesse for Træfrugtavlen paa. Saaledes har man gjort i Udlandet; i Schlesien f. Ex. presser man megen Most af Frugt, og det endog god Most af daarlig og beskadiget, ja selv raadden Frugt, ved Tilblanding af en større Mængde Sukker, ligesom man jo ogsaa her brænder Brændeviin af bedærvede Kartoffler. Det samme vil kunne gennemføres her i Landet, thi man har jo her allerede mange Steder lavet god Frugtviin, og det endogsaa ved en usuldkommen Fremgangsmaade; men derved gaaer netop Fordelen tabt.

En af de væsentligste Betingelser for Frugtviinlavningen er en noiagtig Sortering af Frugten; det kan den enkelte Mand ikke godt gjøre med sin mindre Mængde Frugt, hvorimod Fabrikanten er i Stand dertil. Hvis det Offentlige eller Regjeringen derfor vilde søge at formaae saadanne Fabrikanter til at nedsætte sig omkring i Landet, saa at Bonden kan henvises til ham med sin Frugt, da vilde allerede meget være vundet. Antage vi, at hvert Frugttræ behøver 100 □ Alen, vil der jo kunne voxe 140 paa 1 Ed. Land. Gave disse Træer fra deres 1ste til 5te Aar ingen Afgrøde, fra 5te til 10de 1 Skp., fra 10de til 15de 2 Skpr., fra 15de til 20de 4 Skpr. og fra 20de til 25de og saa fremdeles 6 Skpr., og hver Skp. kun beregnes til 2 Mk., saa vilde en paa denne

Maade benyttet Ibd. Land sikkert i Gjennemsnit give et Udbytte af 70—80 Rd., og ofte langt derover, aarlig. Desuden kan jo Skrænter, Diger og lignende ellers ubenyttede Steder bruges til en saadan Bepantning. Naar derfor blot en stadig Afkastning havees, vil Bonden nok faae Interesse derfor.

Candidat Baupell tilraader at begynde med Begyndelsen, og først søge at faae en sund og solid Grundvold at bygge paa; som en saadan betragter han Opelsningen af passende Frugttræsarter; han skulde derfor tilraade Anlæget af Planteskoler, hvortil Gartner Bengien har meddeelt ham følgende Forslag:

1. To større Planteskoler anlægges, hvori der opelskes indenlandske Exemplarer ene af saadanne Sorter, som Erfaringen har godtgjort at passe for det danske Klima.
2. Den ene af Planteskolerne bør være paa Sjælland, og først naar den er i god Gang, anlægges den anden, helst i Jylland.
3. Regjeringen udviser til dette Diemeds Opnaaelse passende Jord, og som saadan vil til den første Planteskole navnlig brune Dyrehave (o: Frederiksberg Planteskole) være at foreslaa.

Taleren beklager at dette sidste ikke lader sig gjøre, da brune Dyrehave, saavidt han veed, er bortforpagtet paa 15 Aar. Det behøver just ikke at være noget stort Stykke Jord, der skulde benyttes til saadanne Skoler, men Jorden maa være af den dertil bedste Qvalitet, da det jo navnlig gjelder om at faae et sundt og fast Udgangspunkt.

Botanisk Gartner Weibach. Brune Dyrehave vilde være særdeles svarende til den foreslaaede Anvendelse, skjøndt den ikke er af den kraftigste Jord, men dette behøves heller ikke, thi et af to maa Jorden, der skal benyttes til en Planteskole, heller være lidt let, da Træerne ellers ville lide for meget, ved senere at flyttes til en daarlig Jord.



Admiral Seidelin bemærker, at Amerikas Frugtviin, den saakaldte Cider, er den bedste Viin, man kjender.

Handelsgartner Frisenette. Det nytter kun lidt at Bonden planter Frugttræer, naar han ikke tillige lærer at pleie dem; uden dette bliver aldrig et Frugttræ til noget. Nu sætter han blot Træet i Jorden, uden at spørge om, hvorledes Jorden er, ja tænker ei engang paa, at ikke al Slags Jord egner sig til alle Slags Frugttræer; der staaer da det unge Træ, aldeles overladt til sig selv og Skjæbnen; han omgraver ikke Jorden, beskjærer det ikke, kort sagt bekymrer sig ikke stort om det, uden naar det engang imellem bærer Frugt. Det er med Frugttræet ligesom med Huusdyrene, vil man have nogen Nytte af dem, maa man pleie dem. Alene Valget af Jordsmøn og af Frugttræer til dette Jordsmøn er af den allerførste Vigtighed. Erfaringen har aldeles bestemt paaviist, at hver Frugttræart fordrer sit bestemte Jordsmøn; man kan ligesaa lidt hente gode Kirsebær fra en sid Jordbund, som gode Bær fra en let og sandet Jord. Det er aldeles nødvendigt, at man indskrænker sig til de Sorter, som Jorden egner sig til, men slikt iattager Bonden ikke tilstræffeligt.

Forstraad Rothé. Det er ganske vist, at Pleien er absolut nødvendig, men faaer Bonden først Interessé for Frugttræavlén, saa lærer han ogsaa nok at pleie sine Træer. Staten eller det Offentlige kan ikke overtage Pleien af Bondens Træer, den kan ikke være Gartner for Alle. Det er ingen momentan Pleie, Træerne skulle have, nei, de skulle passes bestandig; de skulle i den unge Alder bindes op for ei at ødelægges af Vinden, de skulle beskjærmes mod Harer, de skulle omgraves, beskjæres, Mossen aftages o. s. v., med et Ord, de skulle bestandig pleies, og denne stadige Omsorg skal vises af Bonden selv, thi han kan med ringe Uleilighed udføre den, hvorimod det bliver et uoverkommeligt Arbeide for omreisende Gartnere, hvilket jo ogsaa har viist sig i de Egne, hvor Herregaardsgartneren har overtaget Pleien af Bondernes

Frugttræer. Det Første man bør gjøre, er som sagt at skaffe Bonden Leilighed til at have Pengesfordeel af sin Frugttræavl, selv i de mindre gode Aar, og han skal da nok vide at lære at røgte sine Træer. Som Exempel herpaa kan anføres, at en Godseier ved Magdeborg Nathusius, der anlagde store Planteeskoler, og derefter uddeelte 4000 Frugttræer til sine Bønder, bibragte dem Interesse for Dyrkningen ved at modtage deres Frugt, som han da lavede i Cider, der endog i Smag kunde maale sig med den bedste Druuviin. Det gik godt; der afledes fortrinligt, og store Masser af Cider udsortes.

Admiral Seidelin mener, at man, ved at analysere den Jordbund, hvori de forskjellige Frugttræer bedst trives i andre Lande, og ved paa den anden Side at analysere den Jord, hvori de her skulle plantes, kunne ved Gjødfning eller lignende erstatte det Manglende i vor Jords Frugtbarhed.

Professor, Forskdocent Hansen slutter sig til det af Frisenette Udtalte og anbefaler at sørge for, at Kjendskab til Pleien bliver udbredt iblandt Bønderne. Hvor absolut vigtigt det er, at anwise den rette Jord, hvori enhver speciel Art skal plantes, have der saa mange Beviser paa, ligesom der ogsaa kan fremføres overordentlig mange Exempler paa Ulemperne, ved at denne Forsigtighedsregel ei er bleven iagttaget. Kjøbenhavns nærmeste Omegn, der bestaaer af et 2—3 Kvarteer dybt Muldlag, med sidd, kold Blaaleersundergrund, passer saaledes aldeles ikke for Frugttrædyrkningen, da det jo har viist sig, at Træerne lide af Kræft og mange andre Sygdomme.

Han er fuldkommen enig med Rothe i, at det vilde være heldigt at kunne indføre den foreslaaede Anvendelse af Frugten, men man maa da først gjøre sig Rede for, om denne Most kan finde Afsetning, hvilket maaskee ikke vil blive saa let; det nytter kun lidt, vi lave Most, naar vi ikke kunne affatte den. Som Beviis for, at denne Frygt ikke er heelt ubegrundet, anføres, at en Præsteenke i Fyen, der aarlig lavede en Deel

Most, i de senere Aar ei har kunnet affætte den, saa at hun har maattet høre op dermed.

Forstraad Rothe. Det kommer ved Mostlavningen saa væsentlig an paa Omskostningerne, der ere forbundne dermed. Her i Landet laver man Most ved at tage den daarligste Frugt, som ei kan bruges til andet, blander den sammen, og saa deraf tillaver en Most, som der senere maa sættes lige Bøgtdele Sukker til, for at Gjæringen kan indledes. Ved derimod omhyggelig at sortere Frugten, og kun benytte den modne, har man i Udlandet, navnlig i Ober-Pausig, endog bragt det dertil, at man ved Gidertillavningen kun bruger 3 Pd. Sukker, for at bringe Gjæring i een Lønde Most. Om det just ei kan drives saa vidt her i Landet, saa vil Fabrikanten dog nok ved en omhyggelig Sortering vide at indskrænke Sukkerforbruget betydeligt, og deri ligger jo en væsentlig Fordeel.

Handelsgartner Frisenette. En nødvendig Betingelse ved Frugttrædyrkingen er, at man ei planter sine Træer for dybt. Da hans Jord kun bestaaer af 12" Muld med koldt Leerunderlag, plantede han allerede for mange Aar siden sine Træer temmelig høit, men det var ikke tilstrækkeligt, thi snart angreb Kræften hans Keiserindepæretræer, og senere baade Mouillebouché, Napoleonsparer, Passépommerouche, Jordbærcæbler o. s. v.

Da han indsaae, at det var den kolde og sids Undergrund, der forarsagede Kræften, drainede han sin Jord 1 til 2 Fod under Træernes Rodder, udfjar da Kræften, og smurte med Salve, og nu feile Træerne intet, men ere i en frodig Bøgt. Efter hans Raad er der mange Andre, der senere have drainet i samme Hensigt, og bestandig med Held.

Kammerherre Wischfeld. Skal man aldeles forlade de gamle Sorter, og trække heelt nye Arter af Frø?

Candidat Baupell anseer det for det Nødvendigste, ved Siden af at have Omsorg for de pødede Træers Behandling, tillige at sørge for at opelske nye Træer af Kjærner, da man saa

vistnok med større Udsigt vil erholde Frugttræer, der passe for vore Forhold her i Landet. Da der kun er anstillet saa Forsøg dermed, og der kun foreligge saa Data, har man ikke kunnet opstille bestemte Erfaringsætninger desangaaende, tilmed er det jo ogsaa en Sag, hvis Afgjorelse fordrer lang Tid, da man aldrig maa domme efter Udfaldet af den første Generation, der aldrig bliver god; først ved senere Generationer (ved *Æbler* tidligere end ved *Bærer*) vil man naae et Resultat. Imidlertid tale dog nogle af de anstillede Forsøg for hans Anskuelses Rigtighed; saaledes har Conferentsraad Forchhammer opelsket *Æbletræer* (og det endda i Jord, der ei egnede sig fortrinnsviis dertil) af *Kjærner* i 15 Aar, hvis Frugter endog vare bedre end mange af de i Haveselskabets Have avlede Sorter. En Skolelærer i Billingerød i det nordlige Sjælland fik overordentlig smukke *Æbler* efter *Kjærner* i 14 Aar, men de havde en vammel sød Smag; de bør altsaa saaes igjen; Ventetiden til anden Generation vil da ikke blive saa lang, thi Venteaarene aftage. Ifølge disse Forsøg maa man altsaa antage, at det vil være muligt at tilveiebringe gode Frugtarter her i Landet, ihvorvel noget Absolut ikke kan udledes deraf. Dog, denne Anskuelse finder end yderligere Bestyrkelse, naar vi see hen til, at vort bedste *Æble*, vor *Gravensteen*, efter al Rimelighed er et dansk *Æble*, fra først af opelsket i *Gravensteen Have*.

Kammerherre Wichfeld. Er der anstillet Forsøg med at fremkalde Arter ved Befrugtning af Blomster?

Candidat Baupell. Knighth har anstillet Forsøg derover, men det vandt ei synderlig Anerkjendelse i Pragis, paa Grund af de store Vanskeligheder ved, eller endog Umulighed af, at kontrollere Befrugtningen.

Handelsgartner Frisenette. Dette vil dog kunne skee ved at benytte Frugtdriveri i Potter i Væghuse, hvor man da med Bestemthed kan kontrollere Befrugtningen. Han ønskede at vide, om det da var Baupells Mening at tiltrække *Æbletræer* af *Skovabilden*; thi dette troede han aldrig vilde føre

til noget; det var vist det retteste at begynde, hvor van Mons endte.

Candidat Baupell har aldrig tænkt at saae af Skovabilden, men af de Frugtsorter vi have, hvorom han aldeles bestemt havde udtalt sig i sit Foredrag i et tidligere Møde, hvor han tillige havde anført, at uagtet van Mons gennem flere Generationer fortsatte sine Forsøg, erklærede han dog selv ikke at have bragt dem en Linie frem paa Civilisationens Bane.

Handelsgartner Frisenette foretrækker fremfor baade Befrugtning og anden Opelsken af Kjørner, at indforfrive Bodeqviste af gode anerkjendte Træfrugtsorter fra Udlandet, som da allerede efter 3—4 Aars Forløb ville vise, om de passe for os eller ei; nogle af dem ville maaskee udarte og ei blive gode, men en Deel vil dog sikkert altid kunne benyttes. Denne Fremgangsmaade bruge mange Gartnere her, og vore aarlige Udstillinger vise fuldt vel, at denne Maade er god, da de her avlede Frugter i gode Sommere ei i nogen Henseende staae tilbage for de bedste udenlandske.

Profesjor Hansen. Hvad der tidligere blev sagt med Hensyn til Draining for at afhjælpe Ulemperne ved sid Undergrund, maa han fuldkommen samstemme i, kun maa han bemærke, at disse Ulemper vistnok undertiden kunne afhjælpes ved den i Forstkulturen almindelig bekjendte „Tueplantning“ (Hügelpflanzung).

Handelsgartner Frisenette. Denne Maade har han benyttet, da han overtog Avedøre Planteskole, der er meget sid, og som paa Grund af Terrainets Form ei kan udgraves; han reolploiede, harvede og plantede da paa Forhøininger, dannet af tilført Jord. Træerne groede godt.

Statsraad Eschricht. Bonden er en praktisk Mand; hvad han kan tage og sole paa, det troer han, men han lader sig ei lede ved Skrifter. Præmier fore hellere altid til Maalet; nei, Exemplet er den bedste Veileder, det er det, der har skaffet Rodfrugtavlen Udbredelse, det maa ogsaa være det, der skal

give Træfrugtavlen Anerkjendelse. De store Godseiere bør gribe Sagen kraftig an og gaae forud, saa kommer Bonden nok efter.

Kammerherre Wichfeld. Disse Exempler ere givne af mange Godseiere, og have da ogsaa ofte udøvet en heldig Indskydelse; men i de Egne, hvor der ingen større Gaarde findes, burde Staten fremkalde Exemplet ved at understøtte enkelte Mænd.

Handelsgartner Frisenette. Bonden gaaer vanskelig ind paa noget Nytt, selv om det kun forvolder ham en ringe Uleilighed og en ubetydelig Udgift; ja selv om han faaer Træerne aldeles frit, er det dog ikke sagt, at han derved bliver opmuntret til at lægge Vind paa Frugttræavlen. — Dette var Grunden til, at Frederiksberg Planteskole saa langtfra svarede til Hensigten; Bonden indgav Ansøgning om at faae Træerne aldeles frit, fik da enten denne bevilget, eller den almindelige Priis nedsat til det Halve (12  $\beta$ ), og efter at han havde faaet Træerne, førte Veien ham lige hen til Handelsgartnerne, hvor han da solgte dem med Fortjeneste. Dette er netop en af Grundene, hvorfor Regjeringen standsede med en Hjælp, som den saa kun blev saa lidt paastjønnet.

---

Der er senere indkommet følgende tvende værdifulde Bidrag, som vi tillade os, benyttende de høitærede Forfatteres Tilladelse, at optage.

(Brev fra Hr. Statsraad, Professor Eschricht til Hs. Excellence Geheimeraad Tillisch).

I det kongl. Landhuusholdningselskabs Møde igaar Aftes, hvortil jeg var bleven beæret med en Indbydelse fra D. Ex., var jeg saa fri, lige ved Slutningen at yttre mig angaaende den under Discussion værende Sag. Men, især paa Grund af den trykkende Følelse af, at samtlige Tilstedeværende vistnok allerede længtes efter at see Mødet sluttet, blev min Fremstilling saa ufuldstændig og saa uklar, at jeg maa bede D. Ex.

tillade mig, herved i nogle Linier at tage den op paa ny, isørigt aldeles overladende D. Gz. hvorvidt de skulde fortjene videre Opmærksomhed.

Jeg tillod mig at yttre som min Overbeviisning, at hvis det virkelig skjønnedes ønskeligt, at Frugtræernes Dyrkning fik et heelt andet Opsving blandt Bønderne, end den for Tiden kan glæde sig ved, saa vilde den rette Veie til at faae Ønsket opfyldt ikke gaae igjennem trykte Skrifter eller offentlige Præmier, men ene og alene gjennem Exemplet. De større Godseiere, yttrede jeg, anlægge selv Frugthaver efter en videre Maalestof end hidtil, vise Bønderne hvor indbringende de kunne være, og Bønderne ville da nok komme efter. Herr Kammerherre Wichfeld bemærkede hertil, at denne Veie allerede var forsøgt paa flere Steder og tildeels med Held, men at ikke alle Steder fandtes Herregaarde, der i denne Retning kunde tjene som Mønstre. Herpaa yttrede jeg kun, at man da maatte paa saadanne Steder opmuntre en enkelt Gaardeier, der bedst syntes at egne sig dertil, for at faae Exemplet givet af ham — og taug dernæst stille. At jeg taug, var ingenlunde af Mangel paa Stof, men tvertimod fordi jeg skjønnede Stoffet for rigt til at kunne behandles endnu samme Aften.

Først vil jeg da nu tillade mig at bemærke, at Sagen aabenbart har to Sider, der strengt bør holdes ud fra hinanden. Ved at høre Hr. Baupells første Foredrag maa enhver Tilstedeværende have indseet Nødvendigheden af, at der tages virksomme Forholdsregler ikke blot for at forbedre, men endog for at bevare det store Gode, vi have i Træfrugterne. Det er simpelthen Pligt, ikke blot at stole paa Udlandets Beskræbelse i denne Henseende, men selv at bidrage dertil efter bedste Evne, og en særlig Opmuntring dertil haves i den Erfaring, at visse Frugtjorter egne sig bedst for vore klimatiske Forhold, — jeg tænker her navnlig paa den stærke Opfordring, der her maa haves til at betrygge sig mod Gravenstenerablets Udartning. At nu ogsaa Landhuusholdningssekskabet her griber ind, maa vistnok ansees for at være aldeles i sin Orden. Men

her troer jeg, at den danske Bondestand maa helst holdes heelt uden for Sagen, medens det ene og alene ere de videnskabelig dannede Gartnere, der ved Opmuntringer af hvert Slags, Pengebidrag og Præmier maa opmuntres til at tage sig af den.

Dette er Sagens ene Side. Jeg troer, at det for Dieblisset er dens vigtigste Side, og naar jeg i min improviserede Uttring ikke gif ind paa den, saa skete det kun derved, at Sagen under Discussionen desværre meer og meer dreiedes om til den anden, skjondt Hr. Baupells første Foredrag aldeles ikke havde givet Anledning dertil.

Denne Sagens anden Side er den, der fremkalder Spørgsmaalet: er der Anledning til at opmuntre Bonden til at drive Frugttrævlen efter en ganske anden Maalestof end hidtil? og hvorledes bør dette da skee? Her var det, at jeg meente, det Eneste, der burde skee, maatte bestaae i, ved Exemplet at vise Bonden, hvad Nytte han deraf kan have.

For nu at være ganske oprigtig, saa var min egentlige Mening den: der bør slet ikke skee Noget for at faae Bonden til at drive Frugttrævlen i det Større. Den formuende Jordegodsbesidder prøve derpaa! — han vil snart finde, at det ikke kan betale sig, Bonden vil ikke følge Exemplet, og Bonden gjør ganske ret deri. En saa dristig Paastand kan man forlange bevist, jeg skal give hvad jeg anseer for Beviser.

Jeg skal først anføre hvad der i denne Henseende fremgik af selve Discussionen under Mødet.

1) Herr Kammerherre Wichfeld bemærkede, at flere større Jordegodsbesiddere allerede havde givet Exemplet, og — at dette ogsaa tildeels var blevet fulgt; men denne sidste Deel af Bemærkningen forekom mig blev udtalt med en meget svag Betoning. Det lod slet ikke til, at Bonden virkelig i disse Tilfælde havde fundet, at denne Aving betalte sig.

2) Der anførtes, at enkelte Bønder, loffede ved Præmier, havde lagt særlig Vind paa Frugtavlens, men — derefter havde ladet Plougen gaae hen over Haverne.



3) Med Hensyn til Anvendelsen af Ribs og Stikkelsbær til Frugtviin berettes, at en Dame havde drevet den med særdeles Held, men — af Mangel paa Uffætning havde maattet standse dermed.

4) Skaf Bonden at vide, hvor han kan affætte sin Frugt, bemærkede saa træffende Hr. Forstraad Rothe, og han vil nok skaffe Frugten tilveie; — men Ingen hævdede sig for at paa-vise, hvor han vilde kunne finde en saadan Uffætning, om Markedet forsynedes dermed efter en langt større Maalestof end hidtil.

Alt dette maa vistnok synes ikke at tale for Hensigtsmæssigheden af at opmuntre Bønderne i Almindelighed til at drive Frugtavlen efter en større Maalestof, navnlig at drive den som en ny Jntægtsskilde; men, vil man sige, det beviser jo dog paa ingen Maade U hensigtsmæssigheden deraf. Beviset for min Paastand, at en saadan Frugtavl i det Større hos den danske Bonde aldrig vil kunne betale sig, er jeg altsaa endnu bleven skylbig. Mit Beviis troer jeg at have i følgende Grunde.

1) Om jeg blev spurgt: er Frugtviin overhovedet, og navnlig Cider en Drik, man bør opmuntre til at nyde? og tør det forventes, at en saadan Opmuntring vil nytte? — saa vilde jeg, og jeg troer saagodtsom alle Læger med mig, ubetinget svare: nei! Det er ganske sandt, at en udmærket god Cider kan have en Smag, der faaer den mindre Dvede til at drikke den for Druuviin, men — den er da ingenlunde billig, og, hvad der er det Værste, den bekommer Een ingenlunde saa godt som selv en ganske simpel Druuviin. Ikke blot Tungen, men nok saa meget Maven maa have en Stemme med ved denne Leilighed. Jeg har kjendt enkelte Personer, der fandt megen Behag i Frugtviine, men — de ere dog alle snart blevene kjede deraf, og jeg har Ingen kjendt, der har ud, har ind daglig drak en halv Flaske deraf, medens vi Alle kjende Exempler nok paa Folk, der drikke deres halve Flaske Viin til daglig Brug, uden nogenfinde at blive ulystne dertil. Jeg

figer det reent ud, at Frugtviin, Cider deri indbefattet, er en daarlig Drik, der heller aldrig, trods sin mulige Priisbillighed, vil finde almindelig Indgang. Den danske Bonde og Borger vil altid holde sig til sit Æl, sin Snaps Kornbrændeviin, og heri gjør han ganske ret, forudsat, at navnlig hans Æl er godt, og vi vide Alle, hvor store Fremstridt Ælbrygningen har gjort i de sidste Decennier; vi nære alle det Haab, at ogsaa Ælets Priis om soie Tid vil falde meget betydeligt.

Men, vil man svare, Mosten af de danske Æbler skal heller ikke blot driffes af den danske Bonde og Borger, den skal tjene som Udsørselsgjenstand, deels som Most, deels som Ædike. En rig Mand prøve paa en saadan Industrie! men helst en Mand, der er rig nok til at kunne taale et ret betydeligt Tab. Erfaringen maa da vise, hvorvidt min Mening er rigtig eller ei, den Mening, at en saadan Plan vilde være aldeles forseilet. Jeg har været i adskillige Lande, hvor Cideren nydes temmelig almindelig. Det er — besynderligt nok — fortrinnsviis, om ikke udelukkende, i Biinlandene, navnlig i det sydlige Frankrig. Den fattige Befolkning næmmer ikke at drikke den Biin, den selv producerer, men er dens eneste Erhvervsfilde. Æbler, navnlig Rainetter, med megen Sødme og Aroma, trives hos dem yderst let og rigelig. De forstaae sig godt paa Biinavl, Æblemosten koster dem saagodtsom intet og kan ikke faaes affat som Druevinen; Ællet have de ikke Raad at kjøbe. Men man see sig om hos den simple Borger i Frankrigs Byer. Han slukker ikke sin Tørst med Cider, som han dog har saa billig og saa god; han holder sig til Æl (eller Biin og Vand) og en Snaps Bitter i et Glas Vand.

Imod disse mine Angivelser staaer den i sidste Møde meddeelte Beretning om en Mand i Sachsen, der har drevet Ciderproductionen i det Store og gjort Forsendinger vidt og bredt, endog til Frankrig. Deslige Anomalier kunne nævnes i alle Retninger. Det er endog blevet mig sagt, at der fra en herværende Fabrik af kunstig Champagner er gjort Forsen-

dingen til Frankrig. Dog Righeden er her maaskee kun tilsyneladende. I hvert Fald staaer det fast, at Eideren virkelig er en gængse Handelsvare. Men skulde det være hensigtsmæssigt, skulde det love Udbytte at fremmane en jaadan til Udførsel her i Landet? Jeg har allerede sagt min Mening herom. Kun vil jeg endnu angive en Grund, der synes mig at tale derimod.

Bed at sammenligne de danske Æbler med dem fra det sydlige Tydskland og fra Frankrig, maa det først og fremmest blive os indlysende, at de sidstnævnte vore frodigere og altid maae kunne ydes billigere, men dernæst ogsaa, at de ere sødere og mindre saftige end navnlig det skønne danske Æble. Gravensteneren. Det skulde undre mig om jeg tog feil, naar jeg troer, at ligesom Gravensteneren egner sig langt bedre til at give en lødskende og kjølende Spise, saaledes egner Raineretten og Borstofferen sig bedre til at give Biin. Her i Danmark at ville lægge an paa at lave Æbleviin for sydligere Lande, forekommer mig at være høist betænkeligt, og i Sverrig og Norge veed jeg heller ikke om Æbleviin skulde behage ved Siden af de der yndede stærke Drikkevarer.

Dog, jeg seer, at min Skrivelse nu allerede er bleven noget lang. Jeg vil kun endnu anføre hvad jeg troer, Bonden kunde ønskes at benytte sin Frugtavl til. 1) Til at skaffe sin Familie, især Børnene, en, navnlig om Sommeren, sund og behagelig Spise, 2) forsyne Kjøkkenet med et udmærket Kryderie, navnlig i et Par Krukker syltede Blommer, nogle Flasker Hindbær- og Ribssaft, hvoraf især Hindbærssaften i Vand vil kunne yde en udmærket Febermixtur, naar dertil sættes for et Par Skilling Salpeter, 3) skaffe sin Bolig en smuk Prydelse i den frodige Frugtrævægt. For at opnaae alt dette maa det være ønskeligt at skaffe ham let Udgang til at forsyne sig med Frugtræer, der baade have et smukt, sundt Udseende og — hvad der er vigtigere — give rigelige, velsmagende og sunde Frugter. At drive Frugtavlen som Indtægtskilde troer jeg maa forbeholdes Enkelte, der ikke have til-

strækkelig Sysselsættelse i deres egentlige Hverv som Landmænd, og hvis Jord ligger heldig til en directe Udførsel til Søes navnlig til Hovedstaden.

At der heri, som i alt Andet, kan finde Undtagelser Sted, maa vistnok indrommes. Jeg tænker i dette Dieblif paa den mærkværdige Lykke, Hr. Grosferer Heering's Kirsebærbrændeviin har gjort over den hele Jord, navnlig i alle Søstæder af Europa, Amerika, Indien ja selv i China og Japan. Det er bekjendt, at man allevegne udtryffeligt forlanger den ægte „Heering“, der har sundet mange Efterligninger. Maaskee vilde Dyrkningen af de smaa sorte Kirsebær endnu fortjene Opmuntring, thi meget sandsynlig er det dog, at Efterligningen af den Heering'ske Kirsebærbrændeviin allerbedst vilde lykkes i hans eget Fødeland.

Til Slutning kun endnu den allerede anførte Bemærkning, at det ganske overlades Deres Excellences Forgodtbefindende, hvorvidt disse Linier fortjene, at benyttes eller ei.

(Brev fra Hr. Conferentsraad, Professor Forchhammer til Professor Jørgensen).

Jeg maa meget beklage, at jeg var forhindret fra at komme i Landhuusholdningselskabets sidste videnskabelige Møde og at tage Deel i Forhandlingerne over Frugttrævarieteternes Fornyelse ved Dyrkning af upodede, af Frø trukne Træer. Imidlertid vil jeg tillade mig at gjøre nogle Bemærkninger over denne Gjenstand, idet jeg overlader det til Dem, om De vil gjøre Brug deraf i Deres Beretning om Foredraget og den derfra udgaaede Discussion.

Spørgsmaalet om Frugtculturen er, som det forekommer mig, af en dobbelt Natur, hvoraf Hr. Cand. Baupell i sit Foredrag og Indledning til Discussionen saa godt som udelukkende har behandlet det ene, medens efter hvad der er bleven mig bekjendt, Discussionen saagodtsom udelukkende har dreiet sig om det andet. Hvis jeg har forstaaet Hr. Baupell

rigtig, meddeelte han de nyere Erfaringer med Hensyn til Bed-  
 ligeholdelsen og Fornyelsen af gode og fine Varieteter af  
 Frugtarterne, medens Discussionen synes nærmest at være  
 gaaet ind paa Spørgsmaalet om Udbredningen af Frugt-  
 culturen hos den mindre Landeiendomsbesidder og om Mid-  
 lerne til at skaffe større Af sætning for de avlede Frugter. Jeg  
 vil her udelukkende holde mig til det Spørgsmaal, der umiddel-  
 bart blev fremsat i Foredraget, og uden at jeg tør indlade  
 mig paa en botanisk, physiologisk Undersøgelse om Frugternes  
 og Frugtræernes Udartning, skal jeg kun bemærke, at en Klage,  
 som lyder i alle Lande, hvor der er Frugtcultur, maa have  
 sin bestemte Grund i en udstrakt Erfaring. Jeg hører altsaa  
 til dem, der antage, at vore fine og udmærkede Frugtforter om-  
 kortere eller længere Tid ville forsvinde eller, om man vil,  
 saaledes udarte, at de udmærkede Egenstaber, hvorfor vi dyr-  
 kede dem, ere gaaede tabte. Allerede i 1837, da jeg gjorde  
 en større Reise i det vestlige Europa, blev min Opmærksom-  
 hed henledet paa dette Spørgsmaal og allerede dengang var  
 Tiltrækning af nye Frugtvarieteter ved Opelskning af Frugt-  
 træer uden den saakaldte Forædling, en Gjenstand, der ofte  
 blev omtalt. Efter min Hjemkomst, i 1838, saaede jeg endeel  
 Ublekjerne af forskjellige, i det Hele taget meget gode Sorter,  
 som i Vinterens Løb vare spiste i mit Huus. De unge Træer  
 havde mange Vanskeligheder at overvinde, Jordbunden var  
 først taget under Cultur et Par Aar isorveien og var mager  
 og raa. I en streng Vinter blev næsten alle de unge Træers  
 Rødder afgnavede af Rotter og det varede længe, førend de  
 atter kunde komme i en frodig Væxt. De bleve endvidere  
 flere Gange meget heftigt angrebne af Oldenborrene og Orme,  
 det var derfor ingen Under, at jeg først i 1852 fik et af  
 Træerne til at bære og siden den Tid er der hvert Aar kom-  
 men nye Træer til. Min Erfaring er nu denne: I Alminde-  
 lighed kan jeg i de saaledes avlede Frugter gjenkende Moder-  
 frugten, men det er kun en Lighed, ikke en fuldkommen

Overeensstemmelse. Herved maa jeg dog bemærke, at jeg dengang endnu ikke holdt Kærnerne af hver Frugtsort adskilte og at denne Bedømmelse kun støtter sig til en Sammenligning af de nyere Frugter med dem, som jeg pleiede at forbruge i mit Huus. Jeg har nu en 8—10 Sorter Äbler, der ere fremkomne ved Kærneudsæd, som alle ere, hvad jeg vilde kalde fine Frugter, hvormed jeg dog ingenlunde vil paa-  
 staae, at de alle fortjene at konserveres. Der er imidlertid 3 Arter af disse, som jeg anseer for fortrinlige, deels formedelst Træernes kraftige Væxt og Frugtbarhed, deels formedelst Frugternes Fortrinlighed. Jeg har dette Efteraar havt Leilighed at sammenligne disse mine Frøfrugter med endeel nye, engelske Arter og har fundet dem i Gjennemsnit langt finere og bedre af Smag, end disse, men i Almindelighed staae mine tilbage med Hensyn til Størrelsen. Jeg synes at disse Forsøg ere i hoi Grad tilfredsstillende. Naar jeg under forholdsvis meget ugunstige, ydre Forhold har faaet 20—30 Procent gode og tildeels fortrinlige Træer af min Udsæd, saa overstiggr dette Resultat i hoi Grad mine Forventninger; men jeg troer ogsaa at kunne uddrage af mine Erfaringer den Sætning, at man maa vælge Kærner af fine Sorter til Udsæd, naar man ønsker at faae nye fine Sorter. Der blev nemlig ifjor Efteraar indleveret til Haveselskabet fra en Skolelærer paa Landet en Deel af Frø trukne Frugter. Disse vare ikke fine Frugter og jeg kan kun forklare mig Grunden dertil paa den Maade at de Sorter, der have leveret Kærner til de til Haveselskabet indleverede Frugter, have henhørt til de almindelige Sorter, som man finder udbredte paa Landet, medens de nye Sorter, hvis Kærner jeg havde faaet, vare fine og ud-  
 søgte Arter.

Til Slutning skal jeg endnu tillade mig den Bemærkning, at Frugttæavl ved Frøudsæd uden Forædling ikke synes at egne sig for Handelsingartnerne, da det varer længe førend Træet bærer og det er uvis om Frugten bliver brugbar.

Træerne blive altsaa meget kostbare. Jeg synes at denne Culturmaade netop er passende for Haveselskaber og for private Mænd, der ikke agte at benytte deres Have som Middel til Erhverv. De nye gode tiltrukne Sorter ville da ved de forskjellige Forædlingsmaader fortrinsviis udbredes gennem Handelsgartnerierne.

---